UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Euroopan unioni rauhanprojektina

Mikkeli, Heikki

Tuominen, Hanna

2024

http://hdl.handle.net/10138/593420

Mikkeli, H 2024, Euroopan unioni rauhanprojektina. julkaisussa H Tuominen (Toimittaja), Arvojen yhteisö. Gaudeamus, Sivut 27-54.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

1
Euroopan unioni rauhanprojektina

Heikki Mikkeli

Norjan Nobel-komitea myönsi Euroopan unionille rauhanpalkinnon lokakuussa 2012. Nobel-komitean mukaan unioni oli muuttanut Euroopan sodan mantereesta rauhan maanosaksi: ”Unioni ja sen edeltäjät ovat yli kuuden vuosikymmenen ajan edustaneet rauhaa, sovintoa, demokratiaa ja ihmisoikeuksia Euroopassa.”[1] Palkintopuheessaan Euroopan parlamentin puhemies Martin Schulz totesi rauhanpalkinnon olevan palkinto kaikille EU-kansalaisille. Hänen mukaansa ”Euroopan unioni on yhdistänyt mantereen uudelleen ja tuonut entiset arkkiviholliset yhteen”. Lisäksi Schulz korosti, kuinka Euroopan unioni on kuin magneetti vakaudelle, vauraudelle ja demokratialle vaikeasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta.[2]

Noin kymmenen vuotta myöhemmin, helmikuun 24. päivänä 2022, Venäjä hyökkäsi Ukrainaan. Valtioiden välinen sota palasi näyttämölle Euroopassa, ei epämääräisenä kahakkana tai sisällissotana vaan yksipuolisena hyökkäyssotana, jonka tavoitteena on valtioiden rajojen uudelleen määrittäminen.[3] Saksan liittokansleri Olaf Scholz kuvasi hyökkäystä helmikuisessa liittopäiväpuheessaan historialliseksi murroskohdaksi (*Zeitenwende*) Euroopan historiassa. Oikeastaan murros oli alkanut jo vuonna 2014 Venäjän

miehittäessä Ukrainan itäosan ja Krimin niemimaan. Ukraina onnistui kuitenkin torjumaan Venäjän hyökkäyksen pääkaupunki Kiovaan ja vähitellen valtaamaan takaisin osan miehitetyistä alueista. Sodan jatkuessa rintamalinja on vakiintunut suurelta osin asemasodaksi. Euroopan nykyinen tilanne herättää monia kysymyksiä. Miten kymmenen vuotta EU:n saaman rauhanpalkinnon jälkeen Euroopassa voi olla käynnissä suursota? Sota on vaatinut kymmenien tuhansien sotilaiden ja siviilien hengen sekä haavoittanut ja vammauttanut lukuisia ihmisiä. Myös sodan aineelliset tuhot ovat valtavia.

Tässä luvussa tarkastelen sotaa ja rauhaa käsitteellisestä sekä historiallisesta näkökulmasta toisen maailmansodan jälkeisessä Euroopassa.[4] Lähestyn Euroopan unionia ennen kaikkea rauhanprojektina. Aluksi selvennän toisiinsa liittyviä sodan ja rauhan käsitteitä, minkä jälkeen pohdin unionin historiallista roolia rauhan takaajana sekä integraatioon liitettyjä kertomuksia. Unioni on kehittänyt vuosien varrella rauhan turvaamiseksi erilaisia välineitä, joiden merkitys on osin muuttunut Venäjän hyökkäyksen seurauksena. Tämän jälkeen pohdin rauhantyön suhdetta lisääntyneeseen turvallisuutta koskevaan keskusteluun sekä militarisoitumista, mikä nostaa esiin myös sukupuolen merkityksen sodassa. Lopuksi tarkastelen EU:n roolia rauhan turvaajana laajemmassa globaalissa yhteydessä sekä nykyhetken tilanteen synnyttämiä haasteita unionin arvomaailmalle: miten rauhasta on mahdollista puhua sodan varjostamassa Euroopassa?

Sodan ja rauhan käsitteistä

Sodan ja rauhan käsitteiden määrittelystä ei vallitse yksimielisyyttä. Arkipuheessa käsitteet usein mielletään toistensa vastakohdiksi: rauhaa ei ole sotatilan vallitessa. Tosiasiassa sodan ja rauhan merkitykset ovat kuitenkin moniselitteisempiä. Sota

voidaan määritellä laaja-alaiseksi organisoiduksi väkivallaksi, jota käytetään poliittisten päämäärien saavuttamiseen.[5] Määrällisin kriteerein sodaksi voidaan luokitella väkivaltainen konflikti, jossa kuolee vähintään tuhat ihmistä vuodessa.[6] 1800-luvun alussa kirjoittaneen sotateoreetikon Carl von Clausewitzin mukaan sota on politiikan jatkamista toisin keinoin. Sotien olennaisia piirteitä ovat henkilötappiot ja aineellinen tuho.[7] Sodan kielteisiä vaikutuksia ei kuitenkaan aina ole pidetty moraalisesti ongelmallisina. Saksalainen sotamarsalkka Helmuth von Moltke totesi vuonna 1880, kuinka ”ikuinen rauha on unelma eikä edes kaunis sellainen. Sota on osa jumalallista maailmanjärjestystä”.[8] Hänen mukaansa sodassa kehittyvät ihmisen jaloimmat hyveet, kuten rohkeus, velvollisuudentunto ja uhrimieli. Vastaavasti militaristit ovat luonnehtineet sotia väistämättömiksi ja usein myös toivottaviksi kehityskuluiksi.

Sodasta voidaan esittää erilaisia määritelmiä, mutta sodille ja niiden syille on vaikeaa luoda yhtä yksiselitteistä teoriaa. Lisäksi sotien luonteen jatkuva muuttuminen tekee niiden analysoinnista ja ennustettavuudesta vaikeaa. Uppsalan yliopistossa toiminut rauhan- ja konfliktintutkija Thomas Ohlson on esittänyt, että sodan syttymiseen tarvitaan varsinainen syy (*reason*), taistelussa tarvittavat voimavarat (*resources*) sekä poliittinen tahto (*resolve*).[9] Tämä niin kutsuttu kolmen R:n teoria on looginen mutta ei kerro vielä kovin paljon sotien luonteesta tai mahdollisuuksista rauhan puolustamiseen. Ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeissa allekirjoitettiin vuonna 1928 Kellogg-Briandin sopimus (tai Pariisin sopimus), jossa pyrittiin tekemään sodankäynnistä laitonta. Sopimuksen ratifioi valtaosa maailman valtioista. Viime aikoina on keskusteltu tämän Ranskan ja Yhdysvaltojen ulkoministerien neuvotteleman ja heidän nimissään kulkevan sopimuksen merkityksestä kansainvälisessä politiikassa.[10] Kuten tunnettua, pyrkimys

tehdä sodankäynnistä laitonta hukkui nationalismiin ja kansalliseen uhoon 1930-luvulla.

Ensimmäisen maailmansodan järkytys toimi kimmokkeena modernin rauhanliikkeen ja rauhantutkimuksen synnylle. Yhdysvaltalainen sotien tutkimuksen pioneeri Quincy Wright aloitti jo 1920-luvulla klassisen tutkimuksensa sotien syistä. Hänen teoksensa *A Study of War* (1942) ilmestyi toisen maailmansodan aikana, ja siitä muokattiin 1960-luvulla myös lyhennetty ja päivitetty laitos.[11] Teknologisen kehityksen ja sodan luonteen muutos on auttamatta tehnyt teoksesta vanhentuneen. Yhdysvaltalainen politiikan tutkimuksen professori Kenneth Waltz pohti puolestaan 1950-luvulla sotien syitä yksilöiden, valtioiden ja kansainvälisen järjestelmän tasoilla.[12] Waltzin mukaan sodan syitä voidaan etsiä ihmisluonteesta, valtioiden poliittisista järjestelmistä ja valtioiden välisestä voimapolitiikasta. Historiallisesta näkökulmasta sodat ovat kamppailua vallasta, alueista, intresseistä ja oikeuksista määritellä identiteettejä, joskin kullakin sodalla on omat erityispiirteensä. Tämä on pidettävä mielessä etenkin silloin, kun rakennetaan historiallisia vertailuja menneen ja nykyisyyden välille. Nykyisin tarvitsemme tarkempaa tietoa sotien luonteesta ja niissä tapahtuneista muutoksista. Kuten rauhan- ja konfliktintutkija Tarja Väyrynen on todennut, sotaa ja rauhaa ei tulisi pitää ennalta annettuina ja muuttumattomina vaan ne tulisi problematisoida. Näin voitaisiin ymmärtää niitä paremmin ja nähdä selkeämmin sodan ja rauhan väliin jäävät rajapinnat.[13]

Maailmanpolitiikan professori Mary Kaldor on analysoinut sotien muuttunutta luonnetta kylmän sodan ja siirtomaavallan purkautumisen jälkeisellä aikakaudella. Kaldorin analyysi koskettaa kaikkia sotia, mutta Ukrainan sota on tehnyt hänen havainnoistaan ajankohtaisia myös Euroopassa. Hänen mukaansa kylmä sota tai 1900-luvun lopun sissisodat eroavat 2000-luvun ”uusista sodista” kuudella tavalla.[14] Ensinnäkin Kaldor katsoo aseistettujen

joukkojen luonteen muuttuneen. Valtiollisten armeijoiden rinnalle on entistä enemmän tullut palkkasoturiarmeijoita ja muita yksiköitä, mistä Venäjän rahoittamien Wagner-joukkojen toiminta Ukrainan sodassa on ilmeinen esimerkki. Toisekseen sodat eivät yksiselitteisesti tähtää jonkin valtion hallinnon vaihtamiseen, vaan taustalla voi olla rahaan ja valtaan liittyviä motiiveja. Kolmanneksi sotia koskevien kertomusten tavoitteet ovat muuttuneet – aiemmin sodilla oli usein ideologinen päämäärä, kuten sosialismin levittäminen. Nykyisin sotiin liittyy enemmän uudenlaista rintamien muodostusta, jossa rakennetaan kahtiajakoa ”hyvän” ja ”pahan” välille ja demonisoidaan vihollisia.

Kaldorin mukaan myös sodan strategia on muuttunut paljon. Perinteisen rintamasodan rinnalle on syntynyt muita väkivallan muotoja, jotka kohdistuvat yhä useammin siviiliväestöihin. Ihmisten pakkosiirrot, hyökkäyksen kohteena olevan maan kulttuurin ja infrastruktuurin tuhoaminen sekä siviileihin kohdistuneet julmuudet, kuten raiskaukset, ovat keskeinen osa sodankäyntiä. Ukrainan sota tarjoaa valitettavasti useita esimerkkejä siviileihin kohdistuvista julmuuksista. Viidentenä tekijänä Kaldor näkee informaatioteknologian kehittymisen ja sen mahdollistaman kybersodan monet muodot. Näillä pyritään propagandan levittämiseen ja kaaoksen luomiseen väestön keskuuteen. Uusi teknologia on mahdollistanut myös entistä monipuolisemman aseteknologian kehittämisen, kuten miehittämättömien lennokkien iskut tai kauko-ohjauksella tapahtuvat räjäytykset. Viimeisenä Kaldor nostaa esiin kysymyksen sotien rahoituksesta. Aiempien ensisijaisesti valtioiden rahoittamien sotien rinnalle ovat tulleet monien yksityisten tahojen rahoittamat aseelliset konfliktit. Sotien kuluihin ja palkka-armeijoiden palkkaamiseen voidaan käyttää öljyn ja muiden raaka-aineiden myynnistä saatuja tuloja. Yhtä lailla sotia voidaan rahoittaa panttivangeista pyydetyillä lunnasrahoilla tai salakuljetuksen tuotoilla.

Sotien muuttunut luonne on monipuolistanut myös rauhan käsitteen analyysia. Norjalainen rauhantutkimuksen pioneeri Johan Galtung erotti jo 1960-luvulla negatiivisen ja positiivisen rauhan käsitteet. Negatiivinen rauha viittaa tilaan, jossa ei sodita, jolloin rauha määrittyy sodan puuttumisena. Galtung halusi laajentaa rauhan käsitettä yleisen hyvinvoinnin suuntaan. Siten positiivinen rauha ei tarkoita ainoastaan sodasta pidättäytymistä vaan sillä viitataan sellaisten uusien yhteiskunnallisten rakenteiden luomiseen, jotka mahdollistavat poliittisen tasa-arvon ja hyvinvoinnin.[15] Galtung halusi tulkita monitahoisemmin myös väkivallan käsitettä. Väkivalta ei ilmene ainoastaan sodissa ja konflikteissa vaan myös yhteiskunnan taloudellisissa, sosiaalisissa, poliittisissa ja kulttuurisissa rakenteissa. Rakenteellisen väkivallan lisäksi Galtung kehitti kulttuurisen väkivallan käsitettä, jolla hän tarkoitti esimerkiksi valtaapitävien ideologian tai uskonnon avulla tapahtuvaa eri kansanryhmien sortoa.[16] Esimerkiksi väkivallan monista muodoista käy Vladimir Putinin ukrainalaisiin kohdistama vaino. Siinä oli aluksi rakenteellisen ja kulttuurisen väkivallan piirteitä (esimerkiksi Putinin ukrainalaisiin kohdistamat fasismisyytökset), jotka muuttuivat myöhemmin suoraksi väkivallaksi ja pyrkimykseksi koko väestöryhmän identiteetin tuhoamiseen.

Galtungin erotteluita on sittemmin käytetty paljon pohdittaessa sodan ja rauhan välisiä jännitteitä. Useimmat rauhantutkijat eivät tarkastele rauhantilaa ainoastaan sodan negaationa vaan korostavat yhteiskunnallisia olosuhteita, joissa ihmiset kykenevät vapaasti ja kaikkien ihmisoikeuksia kunnioittaen toteuttamaan tarpeitaan.[17] Oikeastaan kyse ei niinkään ole pysyvästä rauhan*tilasta* vaan jatkuvasta muutoksesta ja yhteiskunnallisen kehityksen prosessista. Euroopan unionin tapa ylläpitää rauhaa voidaan tulkita pyrkimyksenä parantaa ihmisten elämänlaatua ja hyvinvointia. Rauhaan on kuitenkin vaikea pyrkiä, mikäli konfliktien eri osapuolet eivät sitä aidosti halua. Tämän totesi

psykoanalyysin kehittäjä Sigmund Freud jo 1930-luvulla, kun hän kävi Kansainliiton aloitteesta kirjeenvaihtoa pasifistina tunnetun Albert Einsteinin kanssa. Vaikka Freud uskoi aggressiivisen vihan ja tuhoamisviettien olemassaoloon, rauhantyö oli silti tarpeellista. Kenenkään ei kuitenkaan tullut sortua naiiviuteen ihanteidensa vuoksi: ”Niin kauan kuin on olemassa valtakuntia ja kansakuntia, jotka ovat valmiita toisten häikäilemättömään tuhoamiseen, täytyy muidenkin varustautua sotaan.”[18] Euroopan unionin voidaan katsoa ottaneen Freudin ajatuksen tosissaan.

Rauhan turvaaminen Euroopan yhteistyön perustana

Sodankäyntiä ja rauhantilaa koskeva käsitteiden pohdinta ei ole pelkästään akateemista sanojen pyörittelyä. Sillä, miten sota ja rauha ymmärretään, on suuria vaikutuksia kansallisten ja kansainvälisten instituutioiden määrittämään politiikkaan. Euroopan unioni on määritellyt toimintansa laajemman rauhankäsityksen mukaisesti demokratian ja hyvinvoinnin turvaamisena. Noutaessaan Nobelin rauhanpalkintoa vuonna 2012 Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Herman Van Rompuy ja Euroopan komission puheenjohtaja José Manuel Barroso pitivät juhlapuheen, jossa he pohtivat EU:n rauhantyötä.[19] He korostivat, kuinka unionissa ei ole kyse vain kansakuntien välisestä rauhasta vaan poliittisesta projektista, joka perustuu luottamukselle, hyväntahtoisuudelle ja oikeudenmukaisuudelle rakentuvalle mielentilalle ja mielenrauhalle. Vaikka tuolloin rauhantila Euroopassa oli itsestäänselvyys, puheessa tunnustettiin sodan mahdollisuus. Tällä perustellaan rauhantyön jatkuva tarve. Vuonna 2012 talouskriisin jälkimainingeissa erityisesti taloudelliset tekijät tunnustettiin rauhanomaisen kehityksen suurimpana uhkana. Tuolloin Venäjä ei ollut vielä miehittänyt Krimin niemimaata ja Itä-Ukrainaa, ja miljoonien pakolaisten saapuminen Eurooppaan siinsi vasta tulevaisuudessa.

Van Rompuy ja Barroso korostivat puheessaan Euroopan yhteisöjen toisen maailmansodan jälkeistä historiaa, joka on vähitellen hionut EU:n arvoperustaa yhtenäiseksi. Yhteisen arvoperustan luominen alkoi kuitenkin jo ennen varsinaisen integraatioprojektin käynnistymistä. Toisen maailmansodan aikana akselivaltoja vastaan taistelleissa useiden maiden partisaanijoukoissa kaavailtiin liittovaltiomalliin perustuvaa sodanjälkeistä Eurooppaa. Napolinlahdella Ventotenen vankilasaarella viruneet Benito Mussolinin johtaman fasistisen Italian kriitikot Ernesto Rossi ja Altiero Spinelli kirjoittivat ”Ventotenen manifestina” (1941) tunnetun tekstin. Se korosti vapautta ja demokratiaa Euroopan perusarvoina, jotka toteutuisivat vähittäin federalismiin siirtymällä.[20] Sodan jälkeen useissa Euroopan valtioissa haluttiin luoda federalistiselle pohjalle rakentuva yhteisöllisen Euroopan poliittinen järjestelmä. Näillä hankkeilla oli myös laajempaa kannatusta kansalaisten keskuudessa: yksin Ranskassa laskettiin vuonna 1946 olleen seitsemäntoista federalistista järjestöä, joilla oli tuhansittain jäseniä.[21]

Federalistisen Euroopan rakentaminen kuitenkin tyrehtyi kansallisvaltioiden roolia korostavan politiikan harjoittamiseen ja epäilyksiin federalististen mallien toimivuudesta.[22] Toukokuussa 1948 Haagiin kokoontui miltei tuhat eurooppalaista poliitikkoa ja kulttuurihenkilöä ”Euroopan kongressiin” pohtimaan maanosan tulevaisuutta. Britannian entinen pääministeri Winston Churchill piti kokouksessa juhlapuheen, jossa hän painotti valtioiden välistä yhteistyötä rauhan turvaamisessa.[23] Federalistit kuitenkin pettyivät kokouksen päätöslauselmiin, joissa ei selkeästi asetuttu liittovaltiokehityksen kannalle vaan haluttiin mahdollistaa myös suvereenien kansallisvaltioiden pohjalta tapahtuva kehitys.[24] Tämä ei tarkoittanut integraation tyrehtymistä vaan yhdentymisen perustumista 1950-luvulta alkaen entistä selvemmin eri valtioiden yhteistyöhön nojaavalle funktionalistiselle mallille. Rauhan

säilyminen Euroopassa oli yhä keskeinen tavoite, mutta sen saavuttamiseksi ei katsottu tarvittavan Euroopan liittovaltiota.[25]

Ranskan ulkoministeri Robert Schuman antoi toukokuun 9. päivänä 1950 julistuksen, joka alkoi lauseella: ”Maailmanrauha voidaan turvata vain luovin ponnisteluin, joilla pystytään vastaamaan rauhaan kohdistuviin uhkiin.”[26] Julistusta pidetään Euroopan yhdentymisen alkupisteenä, jonka jälkeen erityisesti taloudellinen integraatio eteni nopeasti. Vuonna 1951 Pariisissa allekirjoitettiin Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimus ja vuonna 1957 Roomassa Euroopan talousyhteisön perustamissopimus (niin sanottu ETY-sopimus). Kaikki yritykset Länsi-Euroopan valtioiden väliseen yhteistyöhön eivät kuitenkaan onnistuneet. Suunniteltu Euroopan puolustusyhteisö (*European Defense Community*, EDC) kaatui vuonna 1954 Ranskan parlamentin kieltäytymiseen. Euroopan talousyhteisö (ETY) laajeni yhä enemmän poliittiseen toimintaan, ja sen jäsenmäärä kasvoi vähitellen. Maastrichtin sopimuksella vuonna 1992 nimi muutettiin Euroopan unioniksi.

Yhdentymiseen ja laajentumiseen tähtäävästä politiikasta huolimatta EU:n piirissä on kuitenkin ollut nähtävissä myös hajaannusta. Euroopan perustuslakiuudistus ei saavuttanut toivottua lopputulosta Ranskan ja Hollannin kansanäänestysten näytettyä sille punaista valoa. Suurin järkytys oli kuitenkin Britannian vuoden 2016 kansanäänestys, jonka tuloksena maa erosi unionista. Viime aikoina Euroopan unionin arvoperusta on kokenut kolauksia Puolan ja Unkarin oikeusvaltioperiaatteiden rikkomusten takia. Ukrainan sodan aiheuttamat muutokset Euroopan talous- ja energiapolitiikassa ovat myös jakaneet mielipiteitä, ja irtautuminen energiariippuvuudesta Venäjään on ollut suhteellisen hidasta. Raskas laiva muuttaa kurssiaan kovin hitaasti.

Eurooppa-kertomusten merkitys

Brexit-kampanjoinnissa nousi esiin kielenkäytön ja narratiivien rakentamisen suuri merkitys maailman hahmottamisessa. Euroopan yhdentymisen kokemus riippuu paljon myös kertomuksista, joilla esitämme integraation faktat.[27] Politiikan tutkija Riikka Kuusisto on korostanut kertomusten lajityypin valinnan merkitystä sille, miten kansainvälisiä suhteita tulkitaan. Hän erottelee tragedian, romanssin, komedian ja satiirin erityyppisinä tarinoina, joilla mikä hyvänsä kansainvälisen politiikan tapahtuma voidaan esittää. Esimerkiksi Libyan konfliktia vuonna 2011 voidaan luonnehtia operaationa diktaattorin kaatamiseksi, romanttisesti kuorrutettuna liberaalien ja demokratian voittona, humanitaarisena tragediana siviiliväestölle tai vaikkapa hullun diktaattorin ja läntisten tekopyhien ihmisten välisenä satiirisena tarinana. Kuusisto painottaa, kuinka kertomuksille aina valitaan jokin laji, jonka kautta asioita lähestytään. Lajityypin valinta ei perustu välttämättä tosiasioihin vaan pikemminkin siihen, millaisena kertomuksen laatija haluaa esittää maailman.[28]

Myös Euroopan unionia voidaan lähestyä erilaisten kertomusten kautta. Catherine De Vries on erotellut neljä eurooppalaista kertomusta integraatiosta.[29] Ensimmäinen näistä on EU:n näkeminen rauhanprojektina, koska integraation varhaisvaiheessa rauhan säilyttäminen oli keskeisenä pontimena kahden tuhoisan maailmansodan jälkeen. Toisena kertomuksena De Vries näkee kriisien kautta muovautuvan eurooppalaisuuden. Euroopan isäksi luonnehdittu ranskalainen Jean Monnet totesi muistelmissaan, että ”Eurooppa syntyy kriiseistä ja on niiden ratkaisujen summa”.[30] Kolmanneksi De Vriesin mukaan integraatiota on pidetty laajempana taloudellisena keskinäisriippuvuutena, joka johtaa poliittiseen yhdentymiseen. Viimeiseksi hän nostaa esiin oikeudellisen kertomuksen, jossa lakien säätäminen ja noudattaminen korvaavat

voimaan perustuvan politiikan Euroopassa. Näillä narratiiveilla on merkitystä tulevien sukupolvien muodostaessa käsitystään unionin merkityksestä. Ennen muuta De Vries korostaa historian tuntemuksen tärkeyttä eurooppalaisen sovun aikaansaamisessa.

Tutkijat Ian Manners ja Philomena Murray ovat arvostelleet ajatusta EU:sta rauhanprojektina, sillä heidän mielestään tarina on jo vanhentunut. Ensinnäkin rauhanprojektin kertomus liittyy vahvasti toisen maailmansodan jälkeiseen Euroopan jälleenrakentamiseen, joka ei enää ole ajankohtainen asia samassa mitassa. Toisekseen rauhanprojekti on jo menehtyneen tai vähintään eläkkeelle siirtyneen eurooppalaisen eliitin rakentama kertomus, johon nuoremmat EU-kansalaisten sukupolvet eivät osaa samaistua. Ylipäätään kertomus integraation hyödyistä ei välttämättä kosketa uusia sukupolvia tai Eurooppaan muualta muuttaneita ihmisiä, mikäli he eivät koe näitä itse. Kolmanneksi kertomus Euroopasta rauhanrakentajana on läntisen Euroopan ja erityisesti kuuden Euroopan integraation perustajavaltion tarina. Mannersin ja Murrayn mielestä unioniin myöhemmin liittyneiden jäsenvaltioiden kertomus voi olla erilainen.[31]

Nobel-palkinnon innoittamana Euroopan parlamentti ja Euroopan komission puheenjohtaja José Manuel Barroso asettivat vuonna 2013 ”kulttuurisen komitean” laatimaan uutta Eurooppakertomusta, joka vastaisi maanosan nykytilaa. Tarkoituksena oli laatia Euroopan merkityksestä unionin laajentumisen jälkeen uudenlainen taiteilijoiden, intellektuellien ja tutkijoiden tarina, joka kykenisi vastaamaan populistien unioniin kohdistamaan kritiikkiin. Komitean raportti *New Narrative for Europe: The Mind and Body of Europe* ilmestyi jo seuraavana vuonna.[32] Raportti sai osakseen suurta kritiikkiä, ja sitä pidettiin taas yhtenä esimerkkinä eurooppalaisen eliitin ylhäältä päin laatimasta ohjelmasta, jossa kansalaisten näkemykset eivät päässeet esiin. EU:n todettiin tarvitsevan laaja-alaista poliittista ja sosiaalista visiota, ei

yksipuolista korkeakulttuuriin keskittyvää kuvausta.[33] Satunnaisesti kootun organisaation luoma kertomus ei myöskään juuri kiinnittynyt aiempiin Eurooppa-kertomuksiin. Saksalainen historioitsija Wolfram Kaiser luonnehti raportin laatinutta ryhmää sellaisten yksilöiden joukoksi, jotka eivät edes olleet kiinnostuneet laatimaan Euroopalle uutta tarinaa tai sopimaan sen suunnasta ja sisällöstä.[34]

EU:n rauhanprojektia on kritiikistä huolimatta kokonaisuudessaan pidettävä onnistuneena jo sillä perusteella, ettei unionin jäsenvaltioissa ole käyty perinteistä sotaa sitten toisen maailmansodan. Unionin jäsenvaltioiden välinen sota olisi monelle mahdotonta edes kuvitella.[35] Euroopan yhdentyminen on kiistatta tuonut vaurautta ja hyvinvointia maanosaan. Kaikilta sodilta ja konflikteilta ei kuitenkaan ole vältytty. Monet ovat katsoneet, että erityisesti vaikeissa poliittisissa tilanteissa unionilta ovat puuttuneet selkeät periaatteet ja yhteisen arvoperustan käytännön toteutus. EU on tottunut laatimaan eri asioista julkilausumia ja strategiaraportteja, mutta johdonmukainen käytännön toiminta niissä esitettyjen periaatteiden toteuttamiseksi on usein jäänyt puuttumaan. Columbian yliopiston historian professori Mark Mazower on muotoillut asian näin: ”Jos Napoleonin jälkeisen ajan rauhan arkkitehdeille 200 vuotta sitten Eurooppa oli iskulause – joukko periaatteita, jotka etsivät institutionaalista muotoaan – niin tänä päivänä se on joukko organisaatioita etsimässä ohjaavia periaatteita.”[36]

Naapuruuspolitiikasta kohti globaalistrategiaa

Rauhan konkreettinen turvaaminen kriisitilanteissa tai konfliktien sovittelu eivät yksin määritä Euroopan unionin harjoittamaa rauhantyötä, vaan laajempi ulkosuhteiden hoitaminen ja diplomatia kuuluvat myös sen piiriin. Euroopan unioni on havainnut

lähialueiden levottomuuksien vaikuttavan Eurooppaan ja eurooppalaisten hyvinvointiin, ja osin siksi pyrkinyt edistämään rauhaa myös rajojensa ulkopuolella. Vuonna 2004 perustettiin unionin raja- ja merivartiovirasto Frontex, jonka toimivaltuuksia on kasvatettu siirtolaismäärien kasvaessa. Frontexin tehtäviin kuuluu muuttoliikkeiden valvonta ja rajaturvallisuuden ylläpito, ja se on osaltaan myös vastuussa rikollisuuden torjunnasta. Konkreettisen rajavalvonnan lisäksi EU on useilla ohjelmilla pyrkinyt vakauttamaan olosuhteita lähialueillaan. Lissabonin vuoden 2009 sopimuksella perustettiin EU:lle oma ulkosuhdehallinto (EUH), jonka tarkoituksena on ollut huolehtia unionin diplomaattisista suhteista. Ulkosuhdehallinnon tavoitteeksi asetettiin erityisesti EU:n ulkopolitiikan johdonmukaisuuden ja tehokkuuden parantaminen sekä unionin maailmanlaajuisen vaikutusvallan lisääminen.[37]

Euroopan unioni on pyrkinyt kehittämään suhteitaan naapurustoon erityisesti kahdenvälisen naapuruuspolitiikan (*European neighbourhood policy*, ENP) keinoin. Sen päätavoitteena on perusoikeuksien, oikeusvaltion ja demokratian edistäminen unionin lähialueilla. EU:n näkökulmasta naapuruuspolitiikka tarjoaa kolmansille maille erityissuhteen, joka rakentuu keskinäiselle sitoutumiselle yhteisiin arvoihin. Siihen lukeutuvat poliittinen koordinointi, pidemmälle menevän taloudellisen yhdentymisen edistäminen sekä liikkuvuuden ja ihmisten välisten yhteyksien lisääminen. Suhteiden syventyminen ja kumppanuuksien vahvistuminen on mahdollista, mikäli valtiot edistyvät demokraattisissa uudistuksissa. Naapuruuspolitiikka onkin pidetty erillään EU:n laajentumisesta. Eri arvioiden valossa EU:n naapuruuspolitiikka ei ole saavuttanut tavoitteitaan, ja siksi sitä on vuosien varrella pyritty tehostamaan. Sandra Lavenex'n mukaan unioni on luottanut liikaa yhdentymisen väistämättömään voittokulkuun ja siten sortunut poliittiseen likinäköisyyteen lähialueillaan. EU ei ole onnistunut tarjoamaan riittävää tukea demokratiaa vahvistaville

voimille, ja sen rajoitteet ulkopoliittisena toimijana ovat siksi käyneet ilmeisiksi.[38]

Euroopan unioni on vähitellen siirtynyt laajempaan ajatteluun ulkosuhteissaan. Vuonna 2016 laadittiin uusi globaalistrategia (*global strategy*), jonka mukaisesti EU:lla on neljä perustavoitetta: turvallisuus, vauraus, demokratia ja sääntöihin perustuva maailmanjärjestys.[39] Sen mukaan EU-kansalaiset eivät ole turvassa niin kauan kuin unionia ympäröivillä alueilla on väkivaltaa, sortoa ja epävakautta. Unionin sisällä globaalistrategia toistaa liberaalin arvopohjan merkitystä oikeistopopulismia vastaan. Ulkosuhteissa se ei sen sijaan enää pyri ”eurooppalaistamaan” ympäröiviä maita naapuruuspolitiikan mukaisesti vaan tunnustaa sen, etteivät kaikki Euroopan itäiset ja eteläiset lähialueet ole omaksumassa eurooppalaista arvopohjaa lähiaikoina.[40] Strategia pyrkii tarjoamaan eräänlaisen kolmannen tien kunnianhimoisen liberaalin rauhanrakentamisen ja kunnianhimottoman pysyvien valta-asemien tunnustamisen välillä.[41]

Vaikka EU on monessa mielessä ollut menestystarina, viimeisen vuosikymmenen aikana synkkiä pilviä on kasaantunut entistä enemmän maanosan taivaalle. Yhdysvalloista alkaneen talouslaman vaikutukset Euroopan talouteen olivat jo Nobelin rauhanpalkinnon myöntämisen aikaan tiedossa. Ennen Ukrainan sotaa iso vastoinkäyminen rauhantarinalle olivat Jugoslavian hajoamissodat 1990-luvun alussa. Euroopan yhteisö epäonnistui rauhanvälityksessä osin siksi, ettei se poliittisen hajaannuksen ja ennakoimattoman muutoksen pelossa halunnut aluksi tunnustaa Jugoslavian tilalle syntyneitä uusia valtioita. Myös niin sanotun arabikevään aikana (2010–2012) EU:n instituutiot lähettivät osin ristiriitaisia viestejä Välimeren etelärannalle kykenemättä tukemaan riittävästi maiden demokratiakehitystä. Unionin jäsenvaltiot jakaantuivat samoin kysymyksessä sotilaallisesta interventiosta Libyaan vuonna 2011. Jälkiviisaasti voidaan todeta, että myös

Ukrainan 2010-luvun alun kehitys olisi vaatinut EU:lta jämäkämpiä toimia demokratiakehityksen vahvistamiseksi.[42]

Olennainen kysymys on, onko EU:lla oikeutta tai velvollisuutta puuttua konfliktitilanteisiin rajojensa ulkopuolella. Voidaan myös arvioida unionin kykyä ja mahdollisuuksia onnistua näissä pyrkimyksissään. EU:lla ei ole suoraa sananvaltaa konfliktien kärjistymiseen sen rajojen ulkopuolella, vaikka se yrittäisi lähettää vahvoja signaaleja rauhan ja vakauden puolesta. Toiset ulkosuhdealoitteet taas tulkitaan helposti jäsenmaiden pyrkimyksinä alueelliseen vallankäyttöön. Esimerkiksi Ranskan presidentin Nicolas Sarkozyn aloitteesta vuonna 2008 perustetun Välimeren unionin julkilausuttu tavoite on EU:n ja Pohjois-Afrikan valtioiden yhteistyön tiivistäminen. Monissa unionin pohjoisemmissa jäsenvaltioissa aloite on nähty Ranskan pyrkimyksenä vahvistaa vaikutusvaltaansa entisissä siirtomaissaan Pohjois-Afrikassa.

Eurooppalainen vai globaali rauha?

Euroopan unionin ohjelmaluonnoksissa on 2000-luvulla selkeästi korostettu lisääntynyttä ulkoista uhkaa. Vuonna 2003 eurooppalaisessa turvallisuusstrategiassa todettiin, kuinka ”Eurooppa ei koskaan aiemmin ole ollut yhtä vauras, yhtä turvallinen eikä yhtä vapaa”. Vuoden 2016 globaalistrategia sen sijaan toteaa:

> Elämme eksistentiaalisen kriisin aikoja, sekä Euroopan unionin rajojen sisällä että sen ulkopuolella. Unionimme on uhan alla. Eurooppalainen projektimme, joka on tuottanut ennenkuulumatonta rauhaa, vaurautta ja demokratiaa, on kyseenalaistettu. Eurooppalainen turvallisuusjärjestys on rikottu idässä, samalla kun terrorismi ja väkivalta raivoavat Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä niin kuin myös Euroopan sisällä.[43]

Turvallisuuspoliittisen tilanteen muutos on vaikuttanut EU:n rauhan tavoitteluun, ja se on joutunut ottamaan yhä useammin kantaa globaaleihin turvallisuuskysymyksiin.

Euroopan unioni pyrki 2020-luvun alussa tehostamaan yhteistyötään muun maailman kanssa. Euroopan parlamentti hyväksyi esimerkiksi kesäkuussa 2021 uuden Globaali Eurooppa -rahoitusvälineen perustamisen. Rahastoon suunnattiin miltei 80 miljardia euroa, ja se yhdistää useita aiempia rahastoja. Rahoitusvälineen tavoitteena on eurooppalaisten arvojen edistäminen maailmanlaajuisesti. Eri hankkeilla pyritään vähentämään köyhyyttä, ratkaisemaan muuttoliikkeiden aiheuttamia haasteita sekä yleisesti vahvistamaan ihmisoikeuksia ja demokratiaa. Lisäksi kolmannes kokonaisrahoituksesta käytetään Pariisin ilmastosopimukseen kirjattujen ilmastotavoitteiden saavuttamiseen. Globaalin Euroopan budjetista varataan rahaa myös nopeisiin toimiin, kuten kriisinhallintaan ja konfliktien ehkäisyyn.

Vaikka tämänkaltaiset aloitteet ja uudet rahoitusmekanismit ovat sinänsä positiivisia merkkejä Euroopan ulkopuoliselle maailmalle, voidaan kysyä, onko Eurooppa tehnyt voitavansa muiden maanosien hyväksi ja erityisesti rauhan lujittamiseksi. Euroopan historiaa värittää suurelta osin kolonialismin ja imperialismin perintö, mikä on vaikeuttanut yhteistyötä erityisesti entisten siirtomaiden kanssa. Historioitsija Mark Gilbert on huomauttanut, että harva enää kirjoittaisi esimerkiksi brittiläisen imperiumin historiaa suurena menestystarinana ilman kriittistä otetta. Integraation historiaa kirjoitetaan kuitenkin yhä useammin tavalla, jossa Euroopan yhteisön kolonialistinen perintö jää käsittelemättä.[44] Politiikan tutkija Peo Hansen ja kulttuurintutkija Stefan Jonsson ovat tutkineet eurooppalaisten pyrkimyksiä rakentaa Euroopan ja Afrikan yhteistä ”eurafrikkalaista” projektia maailmansotien väliseltä ajalta 1960-luvulle asti.[45] Runsaista maljapuheista huolimatta tuon projektin perimmäisenä motiivina oli Euroopan rikastuttaminen

afrikkalaisten kustannuksella. Euroopan ja Afrikan yhteen liittämisen kolonialistisia kaikuja on kuultu myös 2000-luvulla. Esimerkiksi Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy totesi puheessaan vuonna 2007 Ranskan valmistautuvan Eurafrikan syntyyn, sillä maanosien kohtalot ovat kietoutuneet yhteen.[46] Vastaavia puheita voidaan tulkita hyvin eri tavoin.

1800-luvun lopulla imperialismin kulta-aikana alkoi ”kilpajuoksu Afrikkaan” (*scramble for Africa*), jossa manner jaettiin eurooppalaisten siirtomaavaltojen kesken. Viimeisen kymmenen vuoden aikana uusi kilpajuoksu Afrikkaan on kiihtynyt. Valtaisan mantereen luonnonvaroja ovat Euroopan unionin lisäksi tavoittelemassa monet muut maat, kuten Kiina ja Venäjä, jotka ovat rakentaneet maanosaan uutta infrastruktuuria. Venäjä on myös tuonut mantereelle Wagner-palkkasotureitaan turvaamaan hallitsijoiden pysymistä vallassa ja samalla takaamaan strategisten raaka-aineiden saannin Venäjälle. Tässä kilpajuoksussa Euroopalla on lähtökohtaisesti huonompi kilpailuasetelma sen historian takia. Länsimaat koetaan kolonialismin ja imperialismin perinnön kantajina, eikä lännen vaalima jälkikolonialistinen talousjärjestelmä suosi globaalin etelän valtioita. Tämä selittää länsimaiden vähäisen suosion näissä maissa.[47]

Kuten historiantutkija Risto Marjomaa on todennut, Euroopan unionissa korostetaan mielellään demokratiaa ja ihmisoikeuksia, mutta kun retoriikka osoittautuu käytännön toimissa taloudellisesti ja poliittisesti epärealistiseksi, ylevä arvomaailma herkästi unohtuu. Tällaista toimintaa pidetään useissa Afrikan ja Aasian maissa tekopyhänä.[48] Euroopan unioni ei ole aina kyennyt hälventämään näitä epäilyksiä. Unionin ulkoasiainedustaja Josep Borrell puhui diplomaattien koulutustilaisuudessa lokakuussa 2022 Euroopan asemasta maailmassa. Hän vertasi Eurooppaa puutarhaan, joka kukoisti ennennäkemättömän kauniina. Eurooppaa yhdistävät poliittinen vapaus, taloudellinen vauraus ja sosiaalinen

yhteenkuuluvuus. EU:n instituutiot erottavat Euroopan muusta maailmasta. Puutarhan ulkopuolella sen sijaan vallitsee Borrellin mukaan viidakko, joka voi vallata puutarhan. Näin ollen Euroopan velvollisuus on huolehtia ulkopuolisesta viidakosta.[49] On ymmärrettävää, etteivät tällaiset ylimieliset ja koloniaalista perintöä toistavat puheenvuorot ilahduta Euroopan ulkopuolista maailmaa.

Turvallisuuspolitiikka ja rauhantyö

Euroopan unionissa yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTTP) nähdään laajasti myös rauhan turvaamiseen tähtäävänä toimintana. Politiikasta päätettiin Maastrichtin sopimuksessa vuonna 1992, ja sen keskeisiksi tavoitteiksi määriteltiin unionin yhteisten arvojen turvaaminen, rauhan säilyttäminen, demokratian ja ihmisoikeuksien lujittaminen sekä EU:n sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vahvistaminen. Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ei kuitenkaan kuulu EU:n yksinomaiseen toimivaltaan, joten jäsenvaltiot vastaavat yhä omasta puolustuksestaan ja turvallisuudestaan. Useimmat jäsenvaltioista ovat myös Naton jäseniä, viimeisimpinä Suomi (2023) ja Ruotsi (2024). EU:n komissio liitti lausunnossaan vuonna 2020 maanosan turvallisuuden suoraan unionin yhteiseen arvopohjaan ja perusoikeuksiin: ”Nämä ovat eurooppalaisen elämäntavan perusta, ja niiden tulee olla kaiken toimintamme ytimenä.”[50] Venäjän hyökkäyksen jälkeen komissio on aktiivisemmin osallistunut Venäjän vastaisten sanktioiden asettamiseen ja turvallisuuspolitiikan aloitteisiin.[51]

Turvallisuusretoriikka (”turvallistaminen”) vakiintui osaksi eurooppalaista puhetapaa Yhdysvalloissa vuonna 2001 tapahtuneiden syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Sodassa terrorismia vastaan useiden EU:n jäsenvaltioiden turvallisuusyksiköille annettiin suuret valtuudet perusoikeuksien rajoittamiseen. Terroristiryhmä Isisin kalifaatin perustaminen Syyrian ja Irakin alueille

johti turvallisuustoimien kiristämiseen myös Euroopassa. Kalifaatin alueellinen hallinta Lähi-idässä onnistuttiin sotilastoimin pienentämään lähes olemattomiin 2020-luvun vaihteeseen mennessä. Al-Qaidan, Isisin ja muiden terroristijärjestöjen toiminnan seurauksena Euroopassa monet valtiot antoivat poliisille ja armeijalle laajat valtuudet pidättää ihmisiä terrorismilainsäädännön turvin. Iskulause ”sota terrorismia vastaan” saattaa hämärtää sodankäynnin käsitettä ja rajaa sisä- ja ulkopoliittisten toimien välillä, koska terroristiryhmät eivät ole valtioita ja niitä vastaan käydään sotaa joka lentokentällä, huoltoasemalla ja kauppakeskuksessa.

Jotkut politiikan ja rauhan tutkijat ovat varoittaneet samaistamasta turvallisuutta rauhaan. Stella Ghervasin mukaan turvallisuuden sekoittaminen rauhaan on semanttinen ristiriita, koska väkivaltainen pyrkimys turvallisuuteen ei tuo rauhaa Eurooppaan.[52] ”Turvallistaminen” ei myöskään luo rauhantilaa, mikäli näemme rauhan Galtungin positiivisen rauhan merkityksessä laajana yhteiskunnallisena hyvinvointina. Konkreettinen esimerkki käsitteiden tarkoitushakuisesta käytöstä on Ranskan presidentin Emmanuel Macronin puhe maansa suurlähettiläille elokuussa 2017. Macronin mukaan ranskalaisten turvallisuuden takaaminen tekee taistelusta islamilaista terrorismia vastaan ulkopoliittisen prioriteetin. Näin ollen rauhaa rakennetaan armeijan yksiköin, kieltojen voimalla ja tiedustelupalvelujen avulla. Macronin puheenvuoro tuo mieleen roomalaisen sotateoreetikko Vegetiuksen, joka totesi jo 300-luvun lopulla, että ”jos haluat rauhaa, valmistaudu sotaan”. Tällaisia näkemyksiä voidaan kuitenkin kritisoida toteamalla, että sotaan varustautuminen on historian kuluessa useimmiten johtanut sotaan eikä suinkaan rauhaan.[53]

Turvallisuus on perinteisesti haluttu nähdä nimenomaan valtiollisena ja sotilaallisena turvallisuutena, jonka takaavat vahvat asevoimat, kuten edellä kuvatussa Macronin puheessa. Tällöin oletettuna turvallisuusuhkana on valtion ulkopuolelta maan

kansalaisiin kohdistuva fyysinen väkivalta. Tämän kapean turvallisuusnäkemyksen vastapainoksi voidaan esittää laaja turvallisuusnäkemys, jossa nimenomaan kysytään, *kenen* turvallisuuteen viitataan ja *kuka* tuon turvallisuuden takaa.[54] Joidenkin laskelmien mukaan viimeisen sadan vuoden aikana maailmassa on kuollut enemmän ihmisiä heidän oman valtiokoneistonsa tappamina kuin vieraiden valtioiden sotilaiden toimesta.[55] YK:n kehitysohjelma nosti jo 1990-luvulla tavoitteekseen inhimillisen turvallisuuden. Sillä viitataan turvaan jatkuvilta elämän uhkatekijöiltä, kuten nälältä, sairaudelta ja sorrolta. Toteutuessaan inhimillinen turvallisuus suojaisi myös äkillisiltä kielteisiltä tulonjakoon ja kehitykseen vaikuttavilta muutoksilta kotona ja työelämässä.[56] Turvallisuuskäsityksemme onkin laajentunut 2000-luvulla, ja esimerkiksi ympäristön turvallisuus on noussut viime vuosina merkittävään asemaan.

EU:n rauhanrahasto ja Ukrainan sota

Euroopan unionin rauhantyön viimeaikaisia välineitä on ollut maaliskuussa 2021 perustettu Euroopan unionin rauhanrahasto (*European Peace Facility*, EPF). Sen tarkoituksena on parantaa unionin kykyä estää konflikteja, rakentaa rauhaa sekä lujittaa kansainvälistä turvallisuutta. Rauhanrahasto mahdollistaa myös sotilaallisesti ja puolustuksellisesti merkittävien operatiivisten toimien tukemisen EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla. Useiden rahoituspäätösten jälkeen unioni on tähän mennessä sijoittanut rauhanrahastoon yli 12 miljardia euroa. Operaatioita on rahoitettu ennen muuta Afrikan alueella sekä viime aikoina ensisijaisesti Ukrainassa.

Rauhanrahasto perustettiin ennen Ukrainan sodan toisen vaiheen syttymistä vuonna 2022, ja sen synnyn taustalla oli kiihtyvä geopoliittinen kilpailu. Afrikassa EU oli jo pyrkinyt yhä enemmän

edistämään konfliktien ja kriisien sotilaallista ratkaisua. Unioni tukee esimerkiksi monien Afrikan valtioiden armeijoiden puuttumista konflikteihin ja tarjoaa myös aseita kumppanimaiden joukoille.[57] Keski-Afrikan tasavallassa, Somaliassa ja Sahelin alueella kriisinhallintaoperaatioissa toimineet jäsenmaat katsoivat, että niiden on voitava tarjota riittävää materiaalista tukea osana turvallisuusyhteistyötä. Ellei näin tapahtuisi, EU olisi vähemmän uskottava kumppani verrattuna esimerkiksi Kiinaan, Venäjään ja Turkkiin, jotka tukevat Afrikan maiden turvallisuuskoneistoja suoraviivaisemmin. Toisaalta lisääntynyt aseellinen apu on johtanut laittomien aseiden myyntiin ja leviämiseen konfliktialueilla. Ukrainan sodan seurauksena eurooppalaisilla rikollisjärjestöillä on Interpolin mukaan mahdollisuus hankkia pienaseita entistä helpommin.[58]

Ukrainan sota on muuttanut Euroopan turvallisuusympäristöä dramaattisesti. Euroopassa on ainakin yksi valta, jonka mielestä on oikeutettua käyttää avointa väkivaltaa toisen maan siviilejä kohtaan ja loukata demokraattisen valtion itsemääräämisoikeutta sotilaallisella hyökkäyksellä.[59] EU:n ensisijainen tavoite on pysäyttää Venäjän hyökkäys ja turvata Ukrainan itsenäisyys. Kun unioni päätti alkuvuodesta 2022 käyttää Euroopan rauhanrahastoa aseellisen tuen toimittamiseen Ukrainaan, ylittyi tärkeä periaatteellinen kynnys.[60] EU:n perussopimukset ovat toistaiseksi estäneet unionin budjettirahoituksen käytön suoranaisiin sotilaallisiin operaatioihin. Rauhanrahaston rahoitus tulee unionin budjetin ulkopuolelta, ja rahoitusosuudet määritetään jäsenmaittain bruttokansantuotteen jakoperusteen mukaisesti. Rauhanrahaston toimenkuvan laajentaminen on silti muuttanut koko unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Rahasto mahdollisti ensimmäistä kertaa EU:n historiassa aseavun antamisen unionin ulkopuolelle. Tuen kohdealueita laajennettiin aiempiin rahoitusmekanismeihin verrattuna siten, että materiaalitukea voivat saada nyt valtiot,

organisaatiot ja liittoumat joka puolella maailmaa. Monet rauhanrakennuksen piirissä työskennelleet kansalaisjärjestöt ja tutkijat ovat arvostelleet aseapua, koska materiaalituella saattaa olla kielteisiä seurauksia hauraissa valtioissa, joissa valtion turvallisuusjoukot käyttävät väkivaltaa myös siviilejä kohtaan.[61] Tämä kritiikki näyttäisi Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan myötä ainakin osittain laantuneen. Sota on oikeuttanut varsinkin rahaston kiistanalaisimman osan eli aseellisen avun antamisen.[62]

Konkreettisen materiaalisen avun lisäksi rauhanrahaston tukipäätöksillä halutaan antaa vahva viesti unionin yhtenäisestä rintamasta Ukrainan sodassa ja Venäjään kohdistetussa pakotepolitiikassa. Eräät unionin jäsenvaltiot ovat kuitenkin yhä vastahakoisempia myöntämään lisää aseapua Ukrainalle tai toimittamaan kaikkein tehokkaimpia ja uudenaikaisimpia aseita. Perusteina on käytetty pelkoa sodan eskaloitumisesta tai EU:n joutumisesta sodan varsinaiseksi osapuoleksi.[63] Kolme EU-maata, Itävalta, Malta ja Irlanti, ovat pidättäytyneet osallistumasta aseapuun, mutta nekään eivät ole estäneet sitä koskevia päätöksiä ja ovat itsekin tukeneet Ukrainaa muilla tavoin. Eräät eurooppalaiset kommentaattorit ovat myös osoittaneet turhautumista unionin hidasta päätöksentekojärjestelmää kohtaan. Mikäli unioni haluaa torjua imperialistisen Venäjän hyökkäyksen, tulee sen hieman paradoksaalisesti itse omaksua joitain imperiumien peruspiirteitä: riittävän yhtenäisyyden, keskitetyn hallintovallan ja tehokkaan päätöksentekojärjestelmän. Vain näiden avulla EU voi menestyä ja vähitellen siirtyä imperiumien jälkeiseen aikaan. Mikäli EU jatkaa loputonta vallan hajauttamista ja yksittäisten jäsenvaltioiden veto-oikeuden korostamista, tulee se hiipumaan niin sisäisesti kuin ulkoisestikin.[64]

Eurooppalaisten yhteiskuntien militarisoituminen

Militarismi voidaan määrittää ideologiaksi, jossa ihmisluonto nähdään taipuvaisena konflikteihin ja sotilaallisen voiman uskotaan ratkaisevan ne. Vihollisen olemassaolo on luonnollista, ja siksi valtiot tarvitsevat armeijoita. Sodan lietsominen ei tästä näkökulmasta ole kovin vaikeaa, mikäli jonkin valtion johto haluaa ryhtyä sotimaan. Natsijohtaja Hermann Göring totesi sellissään Nürnbergin oikeudenkäynnin aikana vuonna 1945, ettei tavallinen kansa koskaan halua sotaa mutta heidät voidaan aina taivuttaa sen puolelle: ”Se on helppoa. Ei tarvitse kuin sanoa ihmisille, että heitä vastaan hyökätään, sekä syyttää pasifisteja isänmaallisuuden puutteesta ja maan asettamisesta vaaraan. Tämä toimii kaikissa maissa.”[65] Militarismin lietsominen ei välttämättä ole tae turvallisemmasta maailmasta, eikä ajatus ydinasepelotteeseen perustuvasta ”kauhun tasapainosta” ole pysyvä ja kestävä ratkaisu. Ydinsotaa ei voi voittaa, kuten *Helsingin Sanomien* pääkirjoituskin hiljan totesi.[66] Pelote ei koskaan kohdistu yksinomaan viholliseen, vaan myös oman maan kansalaiset joutuvat pelkäämään. Militarismi johtaa varustelukierteeseen ja pelon lietsomiseen, jolloin Euroopan unionin viljelemä puhe positiivisesta rauhasta ja ihmisten mahdollisuudesta toteuttaa itseään hyvinvoivissa ja demokraattisissa yhteiskunnissa saattaa tuntua pelkältä sanahelinältä.

Kriittisen militarismitutkimuksen edustajat Susanna Hast ja Noora Kotilainen ovat korostaneet Ukrainan sodan vaikutusta Suomen ja muun Euroopan sotilaallistumiseen. Kriittinen militarismitutkimus kiinnittää huomiota muun muassa asekauppaan, sodan markkinointiin ja oikeuttamiseen kansalaisten keskuudessa, sukupuoleen ja rodullistamiseen liittyviin kysymyksiin sekä arjen militarisointiin.[67] Samalla kun kritiikki yhteiskunnallisen väkivallan muotoja kohtaan on laantunut, eurooppalaiset yhteiskunnat ovat Ukrainan sodan myötä militarisoituneet. Hast ja Kotilainen

toteavat, kuinka ”militarisaatio näkyy kehojen ja tunteiden tasolla, sotilasihanteissa, sodan muistamisessa sekä siinä, miten arkemme on täynnä usein kyseenalaistamattomia militarisaation merkkejä”.[68] Sotilaallisella vallalla on suhteellisen kyseenalaistamaton asema suomalaisessa yhteiskunnassa, ja se ilmenee julkisessa keskustelussa sotilaallisista asioista ja turvallisuuspolitiikasta. Ukrainan sota on nostanut esiin vertauksia Suomen talvisotaan ja jatkosotaan, koska suomalaisetkin taistelivat venäläisiä vastaan.[69] Arjen militarisointi näkyy myös monien sanomalehtien uutisoinnissa. Vielä kymmenen vuotta sitten olisi ollut mahdotonta kuvitella, että lehdet selostavat viikoittain uusien aseiden ominaisuuksia ja tuhovoimaa. Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäyksen jälkeen kyseiset reportaasit ovat muuttuneet valtavirraksi.

Eurooppalaisten yhteiskuntien militarisoituminen vaarantaa myös muita Euroopan unionin vaalimia arvoja, kuten pyrkimystä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Sotilaallisen vallan vahvistuminen yhteiskunnissa koventaa asenteita, jolloin naisten, vähemmistöjen ja heikoimmassa asemassa olevien oikeudet kyseenalaistetaan helpommin. Militarismiin liittyy keskeisesti sotien tarkasteleminen nimenomaan maskuliinisena toimintana. Sodat ja aseelliset konfliktit eivät kuitenkaan koskaan ole sukupuolineutraaleja tai ainoastaan miehiin ja maskuliinisuuteen liittyviä. Kuten maailmanpolitiikan professori Cynthia Enloe on todennut, armeijat näyttäytyvät usein miehisyyden valtakuntana mutta naisilla on tosiasiassa sodissa ja konflikteissa monia rooleja. He ovat taistelijoita, aseteollisuuden työntekijöitä, sotaprostituoituja ja seksuaalisen väkivallan uhreja.[70] Naisilla on ollut myös huomattavaa symbolista arvoa miesten sotaponnistusten tukijoina ”maan äiteinä” tai vaikkapa ”sotamorsiamina”, jotka ovat valmiita uhrautumaan miehensä ja isänmaansa puolesta. Naisten katsotaan olevan konflikteissa erityisen haavoittuvassa asemassa, ja heihin kohdistuukin usein toistuvaa järjestelmällistä sukupuolista

väkivaltaa. Sodan merkittävinä osapuolina ja sen vaikutusten alaisina naisten tulisi olla mukana määrittämässä rauhaa ja turvallisuutta tavalla, joka huomioisi paremmin heidän olemassaolonsa ja tarpeensa.[71]

Militarisaatio johtaa herkästi naisten äänten vaientamiseen, koska nimenomaan maskuliinisia politiikan muotoja pidetään luonnollisina sotatilan tai sodan uhkan vallitessa. Miesten katsotaan olevan paremmin perillä sotiin liittyvistä kysymyksistä, eikä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa konfliktitilanteissa tutkivia feministejä mielletä turvallisuuspolitiikan asiantuntijoiksi. Siinä missä maskuliinisiksi mielletyt miehet koetaan suojelijoina, toimijoina ja rationaalisina strategeina, feminiinisinä kuvatut naiset asetetaan herkästi tunteellisten ja ruumiillisesti heikkojen ja siten suojeltavien asemaan.[72] Lisäksi Ukrainan sodan voidaan katsoa asettaneen naiset ja vähemmistöt erityisen alistettuun asemaan, koska Venäjän sotapropagandassa korostetaan perinteisiä sukupuolijakoja ja hyökätään sukupuolten tasa-arvoa ja homoseksuaalisuutta vastaan. Ukrainassa ennen sotaa levinneet länsimaiset liberaalit sukupuolta koskevat ajattelutavat ovat yhtä lailla Venäjän brutaalin hyökkäyksen kohteena.[73]

Lopuksi

Kirjailija Selma Anttila, yksi Suomen rauhanliiton perustajista, julkaisi vuonna 1922 kaksi liiton tilaisuuksissa pitämäänsä esitelmää kirjasena *Rauhaa kohti.* Teoksessaan Anttila erittelee käytännön keinoja, joilla rauhantyötä voitaisiin edistää. Hän korostaa niin lapsiin kuin aikuisiinkin kohdistetun rauhankasvatuksen ja valistustyön merkitystä. Anttilan mukaan lakeja laadittaessa olisi kiinnitettävä enemmän huomiota rauhaan pyrkimiseen. Myös tiede, taide ja uskonto olisi saatava palvelemaan rauhan periaatteita. Samanaikaisesti sodan ihannointia olisi vastustettava ja

kansainvälistä oikeutta tuettava ja sen merkitystä esiteltävä laajemmalle yleisölle. Kansojen itsemääräämisoikeudessa tulisi puolustaa pienten kansojen asemaa. Viimeisenä keinona Anttila nostaa esiin valtioiden aseistariisunnan merkityksen.[74] Vaikka Selma Anttilan kirjoituksista on kulunut jo sata vuotta, ne eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan. Hänen luettelemansa rauhantyön tavoitteet voitaisiin siirtää jokseenkin sellaisenaan suoraan tähän päivään. Euroopan unionin arvoperusta on hyvin yhteensopiva näiden rauhantyötä tukevien keinojen kanssa.

Maailma on kuitenkin muuttunut monessa suhteessa Anttilan kirjoitusten julkaisun jälkeen, ja monet saattavat pitää ajatuksia naiiveina ja 2000-luvun maailmaan sopimattomina. Lähi-idän levottomuuksien ja erityisesti Syyrian sisällissodan seurauksena Eurooppaan pyrki vuosina 2015–2016 miltei kaksi miljoonaa pakolaista. Venäjä aloitti Ukrainan miehittämisen jo vuonna 2014, mutta helmikuussa 2022 sota laajeni täysimittaiseksi rintamasodaksi, jonka takia yli viisi miljoonaa pakolaista on saanut tilapäistä suojelua EU-maissa. Vuonna 2020 puhjennut koronapandemia tappoi globaalisti noin 15 miljoonaa ihmistä ja Euroopassakin satoja tuhansia. Samalla se johti Euroopan taloudet entistä kovempaan kurimukseen ja heikensi tulevaisuudenuskoa. Ilmaston kiihtyvä lämpeneminen on ajanut monet pessimismin valtaan maanosan ja koko maapallon tulevaisuudesta. Nämä maailmantilanteen muutokset ovat asettaneet myös EU:n rauhantyölle suuria haasteita. Voidaan silti kysyä, onko muuta tietä rauhanomaisempaan maailmaan kuin Anttilan esittämät toimenpiteet.

Kaikki sodat päättyvät joskus, joten on tärkeää pohtia myös konfliktien jälkeistä aikaa. Rauhaan ei tulla pääsemään Ukrainassa aivan lähitulevaisuudessa. Venäjän hyökkäys ei ole toistaiseksi kohdistunut suoraan unioniin, joskin Ukrainan pyyntö päästä pikamenettelyllä EU:n jäseneksi on avannut tämän mahdollisuuden. Sotiessaan Venäjää vastaan Ukraina puolustaa eurooppalaisia

arvoja, kuten rauhaa, vapautta, ihmisoikeuksia ja demokratiaa, minkä useat Euroopan valtioiden johtajat ovat huomioineet.[75] *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa todettiin helmikuussa 2024:

> EU:n on syytä yhä olla rauhanprojekti. [Ukrainan] sodan jälkeen EU on peruskivi Euroopan uudessa turvallisuusjärjestyksessä. Rauhan saavuttaminen edellyttää uudenlaista uhrautumista. Nykytilanteessa kyse on vielä rahasta ja aseista, joilla Ukraina sotii muiden puolesta.[76]

Venäjän imperialistisen politiikan pysäyttämiseen tarvitaan juuri nyt aseita, mutta samalla tulisi pitää huolta siitä, että konfliktin väistyttyä ponnistelut sodan ja väkivallan estämiseksi ovat vahvasti esillä EU:n asialistalla.

Tulevan rauhan pohtiminen on tärkeää Euroopan unionin arvopohjan säilymiselle. Kuten Eurooppa-kertomusten kritiikeissä edellä todettiin, tarina Euroopan unionista rauhanrakentajana syntyi toisen maailmansodan jälkeisessä poliittisessa tilanteessa. Rauhanrakentaminen viittasi ennen muuta läntiseen Eurooppaan kylmän sodan jakamassa maailmassa. Rauhan turvaaminen on edelleen keskeinen osa unionin arvoperustaa, mutta Euroopan integraation vaihe ja nykyinen maailmantilanne ovat kovin toisenlaisia kuin 80 vuotta sitten. Kuten edellä kuvatusta on käynyt ilmi, myös käsitykset sodasta ja rauhasta ovat muuttuneet. Globaalissa maailmassa ei ole hedelmällistä miettiä rauhaa yhden maanosan sisäisenä asiana, koska turvallisuushaasteet ovat maailmanlaajuisia. Siten rauhantyön käsitteenkin on muututtava vastaamaan nykyajan vaatimuksia. Luvun alussa esitelty Johan Galtungin rakenteellisen väkivallan teoria painottaa rauhan koostuvan muustakin kuin pelkästä sodan puuttumisesta. Suoran väkivallan eli sotatoimien lopettaminen ei sinänsä merkitse rauhaan palaamista, elleivät konfliktin osapuolet pääse aitoon ja kestävään

dialogiin keskenään. Rauhaan palaaminen on mahdollista vasta rakenteellisen tasa-arvoisuuden toteutuessa. Epätasa-arvoisuus nousee kuitenkin usein yhteiskuntien uskonnollisista ja kulttuurisista syvärakenteista, joiden muuttaminen on osoittautunut hyvin hankalaksi.[77]

Rauhaa olisi mielekkäämpää tarkastella prosessina kuin jonakin pysyvänä tilana, joka olisi saavutettava. Rauha väistämättä aina muokkaa poliittisia valtasuhteita, jolloin tietoisuus sodan valtarakenteita muuttavista tekijöistä on olennaista. On pystyttävä neuvottelemaan eri osapuolten identiteeteistä ja myös siitä, kuinka menneisyys muistetaan ja millaisia historiallisia kertomuksia siitä rakennetaan. Siten rauhanvälityksen ajallista jännettä olisi laajennettava pelkästä aseellisen konfliktin lopettamisesta pidempiaikaiseen prosessiin, jossa sovitellaan vastakkaisia identiteettejä ja mahdollistetaan kulttuurisen moninaisuuden salliminen.[78] Kansainvälisen yhteisön tulee osallistua Ukrainan sodan sovitteluun ja rauhanprosessiin. Sovittelu luonnollisesti edellyttää myös EU:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden puheiden kääntämistä aseista, sodasta, vallasta ja eristämisestä kohti sovintoa ja vuorovaikutusta.[79] Prosessi ei ole helppo, ja se tulee jatkumaan pitkään, mutta se on ainoa kestävä tie eurooppalaisen rauhan rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi.

1. Euroopan unioni rauhanprojektina

1. Ks. https://www.rferl.org/a/eu-wins-nobel-peace-prize/24737266.html.
2. Ks. Youtube-video puheesta: https://www.youtube.com/watch?v=ygyU3giaMfw.
3. Lehti 2022, 98.
4. Euroopan ideasta ja Eurooppa-kertomuksista laajemmin ks. Mikkeli 1994; Miettinen 2021.
5. Mäki 2007, 100.
6. Ks. Definitions of war and conflict typologies. War and Peace (warpp.info). https://warpp.info/en/m1/articles/definitions-of-war-and-conflict-typologies.
7. Clausewitz 1998.
8. Sit. Mikkeli 2023, 42.
9. Ohlson 2008.
10. Kellogg-Briandin sopimuksesta ja sen tulkinnoista ks. Hathaway & Shapiro 2017.
11. Wright 2010. Wrightin tutkimuksesta ks. Väyrynen 2010.
12. Aiheesta enemmän ks. Waltz 2018.
13. Väyrynen 2007, 141.
14. Kaldor 2018, 83–86.
15. Galtung 1969; ks. myös Väyrynen 2007, 122.
16. Galtung 2013, 49–56. Rauhan käsitteestä ks. myös Cortright 2011, 25–26.
17. Sodan ja rauhan, väkivallan ja väkivallattomuuden filosofisista tulkinnoista ks. Butler 2009; Butler 2020.
18. Einstein & Freud 2003, 32. Kansainliiton rauhanponnisteluista ks. Mikkeli 2023, erityisesti luvut 8 ja 13. Einsteinin ja Freudin keskustelun tulkinnoista ks. Butler 2020, 172–178.
19. Van Rompuy & Barroso 2012.

20. Alun perin italiankielisen Ventotenen manifestin englanninkielinen käännös ks. Pinder (toim.) 1998, 73–85.
21. Burgess 2012, 314–317.
22. Alan Milward on tunnetussa tutkimuksessaan puhunut ”kansallisvaltioiden pelastamisesta”, ks. Milward 1992.
23. Ks. videofilmi Haagin kokouksesta: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/7b137b71-6010-4621-83b4-b0ca06a6b2cb/4b311dc0-cbe6-421d-9f9a-3bc8b1b155f6/Resources#2b82af66-5a01-468d-a241-c214afa19407_en&overlay.
24. Haagin kokouksesta ks. Loth 2015, 1–19.
25. Euroopan integraatioteorioista ks. Tiilikainen & Palosaari (toim.) 2007; Wiener & Diez (toim.) 2009.
26. Fontaine 2000, 36.
27. Manners & Murray 2016, 185.
28. Kuusisto 2017, 174. Laajemmin Euroopan historian kertomuksista ks. Heffernan 2007; Mikkeli 2016, 45–46.
29. De Vries 2023.
30. Monnet 1997, 558. Kriisikertomuksen kritiikistä ks. Gilbert 2008.
31. Manners & Murray 2016, 188–189.
32. Koko raportti: Battista & Setari (toim.) 2014. Raportin tavoitteista ja sisällöstä enemmän ks. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/new-narrative/documents/declaration_en.pdf.
33. Manners & Murray 2016, 191.
34. Kaiser 2015, 374.
35. Birchfield, Krige & Young 2017, 4.
36. Mazower 2016.
37. Ks. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-external-action-service-eeas_fi.
38. Lavenex 2017, *passim.*
39. Globaalistrategian otsikko on *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Koko teksti: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
40. Tocci 2021, 292–294.
41. Wagner & Anholt 2016, 414.
42. Patel 2020, 82.
43. Sit. Hoijtink & Muehlenhoff 2020, 368.
44. Gilbert 2008, 658.
45. Hansen & Jonsson 2015.
46. Hansen & Jonsson 2015, 276.
47. Afrikan maiden näkökulmasta ja kannanotoista Ukrainan sotaan ks. Moti 2023.
48. Kupari 2023.
49. Hoijtink, Mühlenhoff & Welfens 2023, 337–338. Borrellin puhe kokonaisuudessaan: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-diplomatic-academy-opening-remarks-high-representative-josep-borrell-inauguration-pilot_en.
50. Sit. Sachseder & Stachowitsch 2023, 414.
51. Tästä aiheesta enemmän ks. Håkansson 2024.
52. Ks. esim. Ghervas 2021, 365–367.
53. Ks. esim. Kupari 2023.

54. Ks. Hoijtink, Mühlenhoff & Welfens 2023; Vastapuu ym. 2024, 45.
55. Valenius 2007, 150.
56. Valenius 2007, 150–159; Heininen 2022; Tuominen 2022.
57. Kärkinen 2020.
58. Ks. esim. *Financial Times* -lehden artikkeli: https://www.ft.com/content/bce78c78-b899-4dd2-b3a0-69d789b8aee8 sekä *The Guardian* -lehden artikkeli: https://www.theguardian.com/world/2022/jun/02/ukraine-weapons-end-up-criminal-hands-says-interpol-chief-jurgen-stock.
59. Lehti 2022, 101.
60. Karjalainen & Mustasilta 2023.
61. Karjalainen & Mustasilta 2023.
62. Ukrainan sodan vaikutuksista ja tilanteesta sen jälkeen ks. Vesa 2022.
63. Esimerkiksi Saksassa liittokansleri Olaf Scholz on suhtautunut kielteisesti Taurus-ohjusten antamiseen Ukrainalle.
64. Garton Ash 2023, 64.
65. Sit. Mann 2023, 32.
66. *Helsingin Sanomat:* ”Ydinsotaa ei voi voittaa” (pääkirjoitus) 13.09.2023.
67. Kriittisen militarismitutkimuksen luonteesta ks. Basham 2024.
68. Hast & Kotilainen 2021, 31.
69. On tietysti muistettava, että tuolloin Neuvostoliiton armeijassa oli paljon myös ukrainalaisia sotilaita, joita kaatui runsaasti esimerkiksi Raatteen tien taisteluissa.
70. Enloe 2014, *passim.*
71. Tuominen 2020; Tuominen 2022.
72. Enloe 2004; ks. myös Kantola 2006.
73. Kratochvil & O’Sullivan 2023.
74. Anttila 1922, 29–30.
75. Börzel 2023, 25.
76. *Helsingin Sanomat:* ”Euroopan rauhanprojektista tuli sotaprojekti” (pääkirjoitus) 21.02.2024.
77. Väyrynen 2006, 48.
78. Lehti 2016, 248–249, 257.
79. Koistinen 2022, 194.

Anttila, Selma (1922). *Rauhaa kohti. Kaksi esitelmää.* Helsinki: Suomen rauhanliitto.

Barash, David P. & Charles P. Webel (2018). *Peace and Conflict Studies.* Los Angeles: SAGE.

Basham, Victoria M. (2024). Mitä on kriittinen militarismitutkimus? Teoksessa Susanna Hast & Noora Kotilainen (toim.): *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa.* Helsinki: Gaudeamus, 31–36.

Battista, Emiliano & Nicola Setari (toim.) (2014). *The Mind and Body of Europe. A New Narrative*. Bryssel: Euroopan unioni.

Birchfield, Vicki L., John Krige & Alasdair R. Young (2017). European Union as a peace project. *The British Journal of Politics and International Relations* 19:1, 3–12.

Burgess, Michael (2012). Federate or perish. The continuity and persistence of the federal idea in Europe, 1917–1957. Teoksessa Mark Hewitson & Matthew D'Auria (toim.): *Europe in Crisis. Intellectuals and the European Idea, 1917–1957.* Oxford: Berghahn, 305–322.

Butler, Judith (2009). *Frames of War. When Is Life Grievable?* Lontoo: Verso.

— (2020). *The Force of Non-Violence. An Ethico-Political Blind.* Lontoo: Verso.

Börzel, Tanja A. (2023). European integration and the war in Ukraine. Just another crisis? *Journal of Common Market Studies* 61:1, 14–30.

Clausewitz, Carl von (1998). *Sodankäynnistä.* Suom. Heikki Eskelinen. Helsinki: Art House (saks. alkuteos 1832).

Cortright, David (2011). *Rauha. Ajatusten ja liikkeiden historia.* Suom. Eila Salomaa. Helsinki: Gaudeamus (engl. alkuteos 2008).

De Vries, Catherine E. (2023). How foundational narratives shape European Union politics. *Journal of Common Market Studies* 61:4, 867–881.

Doyle, Kieran (2022). *EU Peacebuilding Missions. Developing Security in Post-Conflict Nations.* Lontoo: Palgrave Macmillan.

Einstein, Albert & Freud, Sigmund (2003). *Miksi sotaa?* Suom. Maija Pellikka. Helsinki: Bazar Books (saks. alkuteos 1933).

Enloe, Cynthia (2004). *The Curious Feminist. Searching for Women in a New Age of Empire.* Berkeley: University of California Press.

— (2014). *Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics.* 2. painos. Berkeley: University of California Press (ilm. alun perin 1990).

Fontaine, Pascal (2000). Uusi aate Euroopalle. Schumanin julistus 1950–2000. Luxemburg: Euroopan komissio.

Galtung, Johan (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research* 6:3, 167–191.

Galtung, Johan & Dietrich Fischer (2013). *Johan Galtung. Pioneer of Peace Research.* Heidelberg: Springer Verlag.

Garton Ash, Timothy (2023). Postimperial Europe. How the war in Ukraine is transforming Europe. *Foreign Affairs* 64, 64–75.

Ghervas, Stella (2021). *Conquering Peace from the Enlightenment to the European Union.* Cambridge: Harvard University Press.

Gilbert, Mark (2008). Narrating the process. Questioning the progressive story of European integration. *Journal of Common Market Studies* 46:3, 641–662.

Hansen, Peo & Stefan Jonsson (2015). *Eurafrica. The Untold History of European Integration and Colonialism.* Lontoo: Bloomsbury.

Hathaway, Oona A. & Scott J. Shapiro (2017). *The Internationalists and Their Plan to Outlaw War.* Lontoo: Allen Lane.

Heffermehl, Fredrik S. (2011). *Nobelin rauhanpalkinto. Mitä Nobel todella tahtoi.* Helsinki: Like.

Heffernan, Michael (2007). *The European Geographical Imagination.* Stuttgart: Frank Steiner Verlag.

Heininen, Lassi (2022). Asevarainen turvallisuus – ympäristön turvattomuus. Teoksessa Pertti Koistinen & Ilpo Salonen (toim.): *Ukrainan sota ja maailma sen jälkeen.* Tampere: Vastapaino, 65–86.

Hoijtink, Marinj & Hanna L. Muehlenhoff (2020). The European Union as a masculine military power. European Union security and defence policy in 'times of crisis'. *Political Studies Review* 18:3, 362–377.

Hoijtink, Marinj, Hanna L. Mühlenhoff & Natalie Welfens (2023). Whose (in)security? Gender, race and coloniality in European security policies. Introduction to the Special Issue. *European Security* 32:3, 335–346.

Håkansson, Calle (2024). The Ukraine War and the emergence of the European Commission as a geopolitical actor. *Journal of European Integration* 46:1, 25–45.

Kaiser, Wolfram (2015). Clash of cultures. Two milieus in the European Union's 'a new narrative for Europe' project. *Journal of Contemporary European Studies* 23:3, 364–377.

Kaldor, Mary (2018). *Global Security Studies.* Cambridge: Polity Press.

Kantola, Johanna (2006). Utelias feministi kurkistaa maailmanpolitiikkaan. *Ulkopolitiikka* 43:1, 35–38.

Karjalainen, Tyyne & Katariina Mustasilta (2023). Aseapu Ukrainaan rikkoi tabun. Rauhanrahasto kasvattaa EU:n muskeleita. *Ulkopolitiikka* 1. https://ulkopolitiikka.fi/lehti/1-2023/aseapu-ukrainaan-rikkoi-tabun-rauhanrahasto-kasvattaa-eun-muskeleita/ (katsottu 5.8.2024).

Karkinen, Ronja (2020). Sotatarvikkeita rauhanrahastosta. *Ydin-lehti* 4. https://ydinlehti.fi/numero-2020-4/sotatarvikkeita-rauhanrahastosta/ (katsottu 5.8.2024).

Koistinen, Pertti (2022). Syyllisyys ja sovitus. Teoksessa Pertti Koistinen & Ilpo Salonen (toim.): *Ukrainan sota ja maailma sen jälkeen.* Tampere: Vastapaino, 191–200.

Kotilainen, Noora & Susanna Hast (2021). Suomi ja kriittisen militarismitutkimuksen tarve. *Kosmopolis* 51:4, 27–45.

Kratochvil, Petr & Mila O'Sullivan (2023). A war like no other. Russia's invasion of Ukraine as a war on gender order. *European Security* 32:3, 347–366.

Kupari, Erkki (2023). Risto Marjomaa: lännen asenteellisuus on ajanut sen sivuraiteille. *Rauhanpuolustajat* 2. https://rauhanpuolustajat.org/risto-marjomaa-lannen-asenteellisuus-on-ajanut-sen-sivuraiteille/ (katsottu 5.8.2024).

Kuusisto, Riikka (2017). Comparing IR plots. Dismal tragedies, exuberant romances, hopeful comedies and cynical satires. *International Politics* 55, 160–176.

Lavenex, Sandra (2017). On the fringes of the European peace project. The neighbourhood policy's functionalist hubris and political myopia. *The British Journal of Politics and International Relations* 19:1, 63–76.

Lehti, Marko (2016). Monet historiat ja rauhanvälitys. Teoksessa Blåfield, Antti (toim.): *Historian käyttö ja väärinkäyttö.* Helsinki: Siltala, 233–260.

— (2022). Rauhantutkimus ja Venäjän sota Ukrainassa. Moniäänisyyttä turvallisuuskeskusteluun. *Kosmopolis* 52:1, 96–103.
Loth, Wilfried (2015). *Building Europe. A History of European Unification.* Oldenburg: De Gruyter.
Mann, Michael (2023). *On Wars.* New Haven: Yale University Press.
Manners, Ian & Philomena Murray (2016). The end of a noble narrative? European integration narratives after the Nobel Peace Prize. *Journal of Common Market Studies* 54:1, 185–202.
Mazower, Mark (2016). Lessons from the past are key to Europe's survival. *The Financial Times*. https://www.ft.com/content/437c0fd6-a4ec-11e5-a91e-162b86790c58 (katsottu 5.8.2024).
Miettinen, Timo (2021). *Eurooppa. Poliittisen yhteisön historia.* Helsinki: Teos.
Mikkeli, Heikki (1994). *Euroopan idea. Eurooppa-aatteen ja eurooppalaisuuden pitkä historia.* Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
— (2016). Eurooppa kansallisena ja kansainvälisenä kertomuksena. Teoksessa Jouko Kajanoja & Eero Yrjö-Koskinen (toim.): *Hajoaako unioni? Kirjoituksia EU:n kohtalonkysymyksistä.* Helsinki: Into, 43–60.
— (2023). *Geneven henki. Kansainliiton historia.* Helsinki: Gaudeamus.
Monnet, Jean (1997). *Muistelmat.* Saksankielisestä laitoksesta suom. Hannes Virrankoski ja Kari Klemelä. Helsinki: Edita (ransk. alkuteos 1976).
Moti, Ukertor Gabriel (2023). Russia-Ukraine War and the future of Africa-European relations. Is Europe dividing Africa? *European Journal of Theoretical and Applied Sciences* 1:4, 211–221.
Mäki, Kirsi (2007). Sota. Teoksessa Johanna Kantola & Johanna Valenius (toim.): *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 99–118.
Ohlson, Thomas (2008). Understanding causes of war and peace. *European Journal of International Relations* 14:1, 133–160.
Patel, Kiran Klaus (2020). *Project Europe. A History.* Cambridge: Cambridge University Press.
Pinder, John (toim.) (1998). *Altiero Spinelli and the British Federalists. Writings by Beveridge, Robbins and Spinelli 1937–1943.* Lontoo: Federal Trust.
Sachseder, Julia & Saskia Stachowitsch (2023). Gendering EU security strategies. A feminist postcolonial approach to the EU as a (global) security actor. *European Security* 32:3, 404–424.
Tiilikainen, Teija & Teemu Palosaari (toim.) (2007). *Integraation teoria.* Helsinki: Gaudeamus.
Tocci, Nathalie (2021). The European Union and peacebuilding. Teoksessa Oliver P. Richmond & Gëzim Visoka (toim.): *The Oxford Handbook of Peacebuilding, Statebuilding, and Peace Formation.* Oxford: Oxford University Press, 288–299.
Tuominen, Hanna (2020). Naiset, rauha ja turvallisuus – ajankohtaisempia kuin koskaan? *Kosmopolis* 50:4, 3–6.

— (2022). Euroopan unioni sukupuolten tasa-arvon, seksuaalivähemmistöjen ja ihmisoikeuspuolustajien puolustajana YK:n ihmisoikeusneuvostossa. *Kosmopolis* 52:3, 9–29.
Valenius, Johanna (2007). Turvallisuus. Teoksessa Johanna Kantola & Johanna Valenius (toim.): *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 145–168.
Van Rompuy, Herman & José Manuel Barroso (2012). From war to peace. A European tale [video]. NobelPrize.org. https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2012/eu/lecture/ (katsottu 5.8.2024).
Vastapuu, Leena, Saara Särmä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (2024). Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista. Teoksessa Susanna Hast & Noora Kotilainen (toim.): *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa.* Helsinki: Gaudeamus, 37–55.
Vesa, Unto (2022). Tie sotaan – polut rauhaan. Teoksessa Pertti Koistinen & Ilpo Salonen (toim.): *Ukrainan sota ja maailma sen jälkeen.* Tampere: Vastapaino, 29–44.
Väyrynen, Tarja (2006). Valtioiden sisäiset konfliktit ja rauhaanpalaamisen ongelmat. Rauhantutkimuksen teoreettiset ja eettiset lähtökohdat. Teoksessa Petri Karonen & Kerttu Tarjamo (toim.): *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla.* Helsinki: SKS, 25–48.
— (2007). Rauha. Teoksessa Johanna Kantola & Johanna Valenius (toim.): *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 119–144.
Wagner, Wolfgang & Rosanne Anholt (2016). The EU Global Strategy. *Contemporary Security Policy* 37:3, 414–430.
Waltz, Kenneth N. (2018). *Man, the State and War. A Theoretical Analysis.* New York: Columbia University Press (ilm. alun perin 1959).
Wiener, Antje & Thomas Diez (toim.) (2009). *European Integration Theory.* Oxford: Oxford University Press.
Wright, Quincy (2010). *Sodankäynnistä.* Suom. Eila Salomaa. Helsinki: Like (engl. alkuteos 1971).